

ARCTIC GEOPOLITICS

Stojanche MASEVSKI

PhD, Employee in the Ministry of Defense

stole_k2@hotmail.com

Abstract

Since the beginning of the modern era of exploration, exploitation, and permanent settlement, governments and commercial actors from outside the region have shaped Arctic geopolitics. One of the primary drivers of geopolitical shifts in the Arctic is the abundance of untapped natural resources beneath its icy waters. As the ice cover diminishes, previously inaccessible oil, gas, and mineral reserves are becoming targets for exploration and exploitation.

In addition to economic considerations, the militarization of the Arctic is on the rise. Nations with Arctic territories are bolstering their military presence, underscoring the region's strategic importance. The Arctic can no longer be considered in isolation from what is emerging in other regions, and the tensions between Russia on the one hand, and the USA on the other, have already had an impact on what is happening in the Arctic region: Resource exploitation and transiting the Northern Sea Route are the highest priority for Russia and China; the issue of nuclear waste in the Arctic Ocean and ashore is threatening and a global concern; sovereign rights of Canada and Russia inside territorial waters are disputed; and Greenland and Svalbard deserve greater attention.

Keywords: *geopolitics, Arctic, resources, interests*

АРКТИЧКА ГЕОПОЛИТИКА

Стојанче МАСЕВСКИ

Д-р, Вработен во министерство за одбрана

stole_k2@hotmail.com

Апстракт

Од почетокот на модерната ера на истражувањето, експлоатацијата и трајно населување, владите и трговските актери надвор од регионот ја обликуваа арктичката геополитика. Еден од основните двигатели на геополитичките промени на Арктикот е изобилството на неискористени природни ресурси под неговите ледени води. Како што се намалува ледената покривка, претходно недостапните резерви на нафта, гас и минерали стануваат цели за истражување и експлоатација.

Покрај економските размислувања, милитаризацијата на Арктикот е во пораст. Нациите со арктички територии го зајакнуваат своето воено присуство, нагласувајќи ја стратешката важност на регионот. Арктикот повеќе не може да се разгледува и да биде во изолација од она што се појавува во другите региони, а тензиите меѓу Русија од една страна, и САД од друга страна, веќе имаа влијание врз она што се случува во регионот на Арктикот: експлоатацијата на ресурсите и транзитирањето по Северниот морски пат се најголем приоритет за Русија и Кина; прашањето за нуклеарниот отпад во Арктичкиот океан и на брегот е закана и глобална загриженост; спорни се суверените права на Канада и Русија во територијалните води; а Гренланд и Свалбард заслужуваат поголемо внимание.

Клучни зборови: *геополитика, Арктик, ресурси, интереси.*

Вовед

Од почетокот на модерната ера на истражување, експлоатација и трајно населување, владите и комерцијалните актери надвор од регионот ја обликуваа арктичката геополитика. Првичните потраги по територија и ресурси доведоа до тврдења за суверенитет, а до крајот на 19 век, поголемиот дел од земјиштето северно од Арктичкиот круг беше побарувано и контролирано од седум од денешните арктички држави: САД, Канада, Данска, Норвешка, Финска, Шведска и Русија. Осмата, Исланд, стана целосно независна од Данска дури во 1944 година. На почетокот на 20 век, тврдењето на Норвешка за суверенитет над архипелагот тогаш наречен Шпицберген, кој беше предмет на холандска, британска, шведска, норвешка, американска и руска експлоатација во текот на претходните векови, беше меѓународно воспоставено под норвешки суверенитет со Договорот за Шпицберген (Шпицберг) од 1920 година. Ова ефикасно го заокружи меѓудржавниот систем во Арктикот и ги заврши сите територијални спорови околу неговите поголеми копнени карактеристики, иако помалите спорови траеја до неодамна, а некои спорови за поморските граници продолжуваат. Еден век подоцна, и покрај светските војни и обновените конфликти меѓу Русија и Западот, секоја од постојните арктички земји останува цврсто под контрола на својата територија. Пет од нив - САД, Канада, Данска (преку Гренланд), Норвешка и Русија - имаат големи ексклузивни економски зони (ЕЕЗ) во Арктичкиот Океан. Три од нив - Канада, Русија и Соединетите Американски Држави - се исто така држави кои излегуваат на Северниот Тихи Океан. Источноазиските крајбрежни држави Кина, Јапонија и Јужна Кореја играат сè поголема улога во Арктикот и имаат посебен интерес за потенцијални бродски правци до Европа преку Беринговиот Проток и Северниот Морски Пат (Morrison and Bennett, 2024, pp 1-18).

Арктичкиот Регион се чини дека е секогаш во состојба на постојана и брза трансформација што влијае на целата Земја. Првата значајна трансформација, од воените тензии од Студената војна до геополитичка стабилност заснована на прекугранична соработка, не би била можна без растечката загриженост кај домородните народи, невладините организации и научниците за состојбата на животната средина во регионот. Ова доведе до воспоставување структури за соработка за заштита на животната средина меѓу арктичките држави и предизвика промена во нивните безбедносни претпоставки (Heininen, 2024, pp. 1-29).

Забрзаното топење на арктичката ледена покривка најавува нова ера со длабоки геополитички импликации. Како што климатските промени го трансформираат регионот, Арктикот станува сè подостапен, отворајќи нови можности и предизвици за земјите ширум светот.

Намалувањето на ледената покривка предизвика зголемен интерес за огромните природни ресурси скриени под арктичкото морско дно, вклучувајќи нафта, гас и минерали. Како што регионот станува подостапен, државите се борат за територијални претензии и права за експлоатација на ресурси, што доведува до потенцијални конфликти околу суверенитетот и сопственоста на ресурсите (Theodora, 2020, pp. 1-7). Врз основа на гореспоменатото ќе се направи анализа како климатските промени влијаат на зголемениот интерес за регионот. Целта на трудот е да се утврди кои од погореспоменатите интереси за државите во Арктичкиот Регион се приоритетни и какво е нивното влијание.

1. Арктик – геополитички и геоекономски двигател

Имено, поларната и критичката геополитика се занимаваат со проучување на Арктикот и се разликуваат во своите гледишта.

Поларната геополитика се дефинира како низа политички, економски и воени процеси активирани од државите со цел да се утврдат барањата за суверенитет што ќе ѝ дадат на државата пристапност, сопственост и авторитет во регионот.

Следствено, главната цел на поларната (арктичката) геополитика е воспоставување силна моќ на суверенитет врз регионот за спроведување на неговиот развој преку економски политики засновани на големата достапност на ресурси, користејќи ја заштитата на животната средина како средство за постигнување продуктивност. Според поларната геополитика, иако ефектите од климатските промени се опасни за опстанокот на екосистемот и планетарната рамнотежа како целина, тие се исто така потенцијални прилики за подобрување на регионалната продуктивност, со што јаглеводородите и нафтените наоѓалишта ќе бидат достапни и со тоа ќе се поттикне борбата за пристап до ресурсите што [...] стануваат достапни.

Поларната (арктичката) геополитика е ориентирана кон постигнување на економски и политички интереси врз основа на главните потреби за човечки развој, како економски, така и еколошки, со цел да се постигне суверенитет на оваа територија (Covino, 2018, pp. 82-86).

За разлика од тоа, критичката геополитика препознава неколку фактори и дека постојат неколку актери кои влијаат врз арктичката геополитика. Еден од новите фактори е „актерот“ сам по себе, т.е. фактот дека постојат и други актери како „државата“, луѓе и граѓански општества, како и домородни народи без сопствена држава (Heininen, 2018, pp. 171-186).

Пет земји се крајбрежни држави на Арктичкиот Океан: Канада, Данска/Гренланд, Норвешка, Русија и САД. Вкупно осум земји, вклучувајќи ги Финска, Исланд и Шведска, го формираат Арктичкиот совет, форум кој се занимава со сите арктички прашања, со исклучок на безбедноста и одбраната. Важните перспективи се климатските промени, експлоатацијата на ресурсите, военото засилување и вежбите и Арктикот како живеалиште. Проекцијата на воена моќ е веќе сериозно прашање и бара поголема свест. Арктикот повеќе не може да се разгледува изолирано од она што се појавува во другите региони, а тензиите меѓу Русија и Кина од една страна и Западот од друга страна веќе имаа влијание врз она што се случува во Арктичкиот Регион: експлоатацијата на ресурси и транзитот по Северниот Морски Пат се највисок приоритет за Русија и Кина, прашањето за нуклеарниот отпад во Арктичкиот Океан и на брегот е заканувачко и претставува глобална загриженост, суверените права на Канада и Русија во територијалните води се спорни, а Гренланд и Свалбард заслужуваат поголемо внимание. Процесот на големи промени ќе продолжи во Арктичкиот Регион, а клучен аспект е разбирањето, од една страна, како да се заштити Арктичкиот Регион и, од друга страна, како да се користат ресурсите што се достапни поради климатските промени и новата технологија (Feldt, 2022, pp. 42-53).

Согласно погледите на Самарина, Скуфина, Самарин и Баранов додека Арктикот остана едно од најнепристапните места на планетата, научните теории за неговото геополитичко и економско значење беа перцепирани како чиста апстракција.

Прво, Арктикот е складиште со навистина неограничени природни ресурси, како по обем, така и по содржина на минерални производи. Второ, Северната морска рута што ги поврзува западната и источната хемисфера и минува низ пристаништата на рускиот Арктик, го фаворизира развојот на меѓународните економски врски, ја развива интеграцијата на Русија во светската економија, зголемувајќи ја конкурентноста на Руската Федерација. Трето, успешниот и систематски развој на природните ресурси на територијата на рускиот Арктик дава можност за спроведување на систематски и сеопфатен одржлив економски развој. Четврто, развојот на арктичките простори и нејзините природни ресурси е еден од главните детерминанти на преминот на светската економија кон нов технолошки пат. Од една страна, развојот на Арктикот го поттикнува развојот на нови технологии, што е движечка сила на научниот и технолошкиот напредок. Од друга страна, преминот кон шестиот технолошки пат е невозможен без ресурсите на Арктичката зона. Петто, Арктикот делува како зона на стратешки интереси на економската безбедност на Руската Федерација. Според мислењата на некои научници, природните ресурси ќе останат основа за економски развој на државите. Шесто, Арктикот делува како зона на стратешки интереси на воено-политичката безбедност на Русија. Поради своето огромно богатство и географска локација, Арктикот може да дејствува како можна причина за трета светска војна. Седмо, Арктикот е објект на меѓународно влијание на развиените држави на планетата и точка на примена на нивната политичка, воена, економска сила, влијание и авторитет (Samarina et al., 2020, pp. 1-7).

Еден од главните двигатели на геополитичките промени во Арктикот е изобилството на неискористени природни ресурси под неговите ледени води. Како што се намалува ледената

покривка, претходно достапните резерви на нафта, гас и минерали стануваат цели за истражување и експлоатација. Ова ја постави основата за територијални спорови, конкуренција водена од ресурси и сложени преговори за суверенитет, додека нациите се обидуваат да ги обезбедат своите економски интереси во регионот. Промената на климата, исто така, ги прецртува морските карти, откривајќи нови бродски правци кои некогаш беа непроодни поради мразот. Северниот морски пат и Северозападниот премин се појавуваат како одржливи алтернативи за глобалната трговија, нудејќи пократки и потенцијално поекономични врски помеѓу главните пазари. Оваа промена во транспортните модели покренува прашања за стратешките и економските интереси на арктичките и неарктичките држави, како и потенцијалот за соработка или конкуренција во искористувањето на овие новодостапни правци. За оние субјекти кои сакаат да ги искористат придобивките од овие „арктички премини“, фактот дека навигацијата по Северниот Морски Пат и/или Северозападниот Премин сега е сè производлива, се смета за доминантен фактор. Но, исто така е потребно да се нагласи дека влијанието на мразот и ледените пактови врз транзитните бродови ќе остане еден од фактите за загриженост, операциите/придружбата на мразокршачите ќе продолжат да бидат услов од безбедносни причини. Но, постојат потенцијални ранливости во способноста на одредени земји ефикасно да поддржат безбедни (и сигурни) бродски операции и иден одржлив развој во Арктичкиот Регион. Русите очигледно ја имаат водечката улога во овие операции додека, САД и Канада очигледно заостануваат (Drewniak et al., 2018, pp. 1-17).

Според Хеининен, Арктикот е значаен за опстанокот и издржувањето на Земјата на четири начини.

- Прво, влијанието на арктичкиот мраз и овој регион врз глобалниот климатски систем останува значајно и покрај фактот дека регионот сочинува само околу 3 проценти од целата планета.
- Второ, регионот опфаќа речиси дваесет од најдолгите реки во светот.
- Трето, околу една третина од крајбрежјето на светот е составено од морскиот домен на Арктикот.
- Конечно, една четвртина од континенталниот гребен на светот е составена од Арктичкиот Океан (Heininen, 2011, page 102).

Според Гривс Арктикот се фрагментира на три различни безбедносни подрегиони. Примарниот катализатор за оваа промена во безбедносната политика на Арктикот се климатските промени предизвикани од човекот, поточно затоплувањето на Северниот Леден Океан, што ја зголеми морската пловност и отвори нови можности за профитирање од екстракција на необновливи ресурси. Најгеополитички значајното од овие климатски влијанија е зголемената пловност и пристапност до историски покриените со мраз арктички води. Кога Арктичкиот Океан беше замрзнат поголемиот дел од годината, државите имаа мал поттик да се караат околу несогласувања како што се споровите за поморските граници. Арктичките граници имаа мал ефект врз нивните основни национални интереси, а државите не беа подготвени да ја ризикуваат глобалната стратешка рамнотежа или нивните дипломатски односи околу тривијални арктички прашања (Greaves, 2019, pp. 1-12).

Технологијата потребна за обновување на арктичките ресурси во текот на целата година не е лесно достапна и нема да стане таква на краток рок. Транспортните тешкотии ги зголемуваат проблемите што треба да се надминат. Природниот гас бара цевководи или скапа и сложена инфраструктура за втечување.

Технологијата е клучна пречка за пристап до Арктикот. Кршачите на мраз, од кои многу се на нуклеарен погон, се неопходни за присуство и проекција на моќност во регионот во текот на целата година. Цените на јаглеводородите и загриженоста за енергетската безбедност се клучни двигатели на забрзувањето на интересот за Арктикот, бидејќи високите цени на енергијата ќе генерираат нови технолошки достигнувања кои тешко се оправдуваат со цените дури и на сегашните нивоа. Согласно сфаќањата на Ебингер и Замбетакис новата технологија, особено онаа што овозможува дупчење во длабока вода, исто така потенцијално отвора огромни области на Арктикот за истражување на нафта и гас. Новата технологија што може да издржи ниски нивоа на мраз ќе биде од посебна корист за Русија, бидејќи поголемиот дел од водите долж Северниот морски пат се релативно плитки со огромни седиментни базени што се протегаат до 200 или 300 милји од брегот (Ebinger and Zambetakis, 2009, pp. 1215-1232).

Покрај економските фактори, милитаризацијата на Арктикот е во пораст. Земјите со арктички територии го зајакнуваат своето воено присуство, нагласувајќи ја стратешката важност на регионот. Перспективата за нови трговски патишта, пристапот до ресурси и потенцијалот за ескалација на конфликтот влијаат врз одбранбените политики, придонесувајќи за преиспитување на глобалните воени стратегии и предизвикувајќи ги воспоставените норми за демилитаризација на Арктикот (Theodora, 2020, pp. 1-7).

За крај, би го истакнал она што го гледам како можеби најголемата промена што се случува на Арктикот, и онаа што е од најголемо значење за Канада и другите арктички држави: Арктикот, кој порано беше крајната периферија, полека, но сигурно се претвора во центар - центар на економска активност и инвестиции, центар за превоз, транзитна точка помеѓу областите од стратешки интерес и воена пречка. Арктикот ги поврзува руската нафтена и гасна индустрија со азиските пазари; кинеските индустриски производи со европските пазари; и руската Северна флота со атлантските морски патишта и, подалеку на југ, со Медитеранот. Ова не е проекција, туку моменталната ситуација, а овие трендови само ќе станат поизразени со текот на времето, како што Северниот морски пат станува рутински пловна; комуникациите и поморската свест се подобруваат; и, на крајот, се отвора сосема нова Трансполарна рута. Канада и другите арктички држави се соочуваат со клучниот предизвик да ги балансираат своите суверени интереси со постојано растечкиот интерес на неарктичките земји (Pezard, 2018, pp. 1-8).

2. Арктикот-каде понатаму?

Први се влијанијата од климатските промени и геоекономските и геополитичките промени. Зголемената достапност поради намалувањето на мразот и повисоките глобални цени на стоките како железото и другите минерали предизвикуваат арктичките ресурси и транспортни правци да се оценуваат различно, зголемувајќи ги и наградите и влоговите од можната арктичка геополитичка конкуренција. Растечката свест за драматичното намалување на морскиот мраз доведе до диви или барем предвремени фантазии за перспективите на нови морски патишта, како и до повторно разгорување на сонштата кај уште потрезвените комерцијални и владини интереси (Morrison and Bennet, 2024, pp. 1-18).

Неколку фактори придонесуваат за зголемена загриженост за Арктикот - намалувањето на ледената капа со нови бродски рути и полесен пристап до ресурси, технолошкиот напредок во екстракцијата на ресурси од длабоко море и под екстремни временски услови, правниот развој што овозможува проширување на суверените права во поларниот басен. Овие случувања ги зголемија економските и геополитичките влогови во регионот. Општо земено, политичката тензија е ниска на Арктикот, бидејќи сите страни се придржуваат кон UNCLOS. Ова значи дека повеќето неистражени ресурси се под национална јурисдикција, со процедурален договор за обработка на барањата. САД не ја ратификувале конвенцијата, но се согласиле да се придржуваат кон неа (Østerud and Hønneland, 2014, pp. 156-176).

Петте крајбрежни држави на Арктикот - Данска, Норвешка, Русија, САД и Канада - изјавија дека прашањата за јурисдикција и територијални претензии треба да се решат со преговори во рамките на постојната меѓународна правна рамка.

Можностите за развој на Арктикот се поттик и за арктичките и за неарктичките земји да бараат полесен пристап, да екстрахираат минерални и петрохемиски ресурси, да бараат рибни богатства, да вршат поморски транспорт, да го унапредуваат туризмот и да проектираат суверено влијание преку бродови со национално знаме. Транспортните мрежи низ Арктикот се главно ограничени на воздушен и сезонски морски превоз. Економскиот развој останува ограничен поради оддалеченоста на областа, недостатокот на инфраструктура, високата цена на постојните начини на патување и тешкотијата за воспоставување нови патишта, пристаништа и објекти. Намалувањето на морскиот мраз ја намали бариерата за пристап до поморските операции и како резултат на тоа, активноста се зголемува во регионите на Беринговото, Чукиското и Бофортовото Море. Секако, истото важи и за целокупниот пан-Арктик, кој го вклучува Северниот морски пат долж северниот брег на Русија и Северозападниот премин низ северна Канада (Kee, 2022, pp. 17-28).

Поконкретно, присуството на јагледородороди и потенцијално нафта ги натера многу држави на меѓународно ниво да ги решат своите национални и меѓународни интереси во регионот, влијаејќи врз дефинирањето на воените, економските и надворешните политики (Covino, 2018, page 35).

Првенствено постојат две главни мотивации зад потрагата по Арктикот. Регионот не само што има изобилство од неистражени природни ресурси, туку има и воено и стратешко значење. Второто е некако поврзано со првото. Податоците собрани од Геолошкиот завод на САД покажуваат дека во Арктикот може да бидат присутни до 90 милијарди барели нафта, 44 милијарди барели течен природен гас и речиси 1.669 трилиони кубни метри природен гас, што сочинува околу 22 проценти од неистражените глобални ресурси на фосилни горива.

Всушност, се проценува дека Арктикот би можел да има најголеми неоткриени резерви на јагледородороди на Земјата. Дополнително, регионот има и големи наоѓалишта на метали, вклучувајќи бакар, никел, злато, олово, платина, волфрам и ураниум итн., а експлоатацијата на нафта во Алјаска, исто така, покажува богати резерви што ги поседува регионот. Стратешки, циркумполарниот Север е важен поради неговата локација помеѓу САД и Русија. Северната рута овозможува пократко растојание за балистичка ракета или кој било воен авион да патува од САД до Русија или обратно. Покрај тоа, САД и Русија ги оперираат своите воени комплекси, поморски бази и полигони за тестирање на нуклеарно оружје во регионот, со што го задржуваат своето воено присуство (Ashraf, 2024, pp. 139-160). Потенцијалот за конфликт во Арктикот не треба да се преценува, но ниту треба да се игнорира. Регионот сè уште претставува театар за потенцијални судири со Русија (Østhagen, 2017, pp. 239-249).

Неколку предизвици произлегуваат од геополитичките промени во Арктикот, при што климатските промени се неоспорен катализатор за мутирачкото безбедносно сценарио во регионот. Всушност, растечката човечка активност што произлегува од одмрзнувањето на Арктикот ќе претставува сè потешки тестови за човековата и општествената безбедност (се осврнуваме на прашања поврзани со прекуграничната поврзаност), како и за економската и еколошката безбедност (на пр., зголемената релевантност на регионот како дел од бродските рути). Променливиот карактер на арктичката политика, предизвикан од новата геополитичка централна улога на Далечниот Север и од последователното зголемување на бројот на актери и засегнати страни вклучени во регионот, на тој начин, веројатно, ќе резултира со крај на она што некои набљудувачи го дефинираа како „арктички исклучителност“. Тензиите развиени на други места сигурно се прелеваат во ова поранешно светилиште за соработка и мултилатерализам (Cotta, 2024, pp. 41-65).

Според Остаген постојат некои парадоксални динамики - кои ја објаснуваат мешавината од соработка и тензија, ако не и конфликт, кои најдобро се разбираат преку тројната разлика презентирани овде: меѓународна конкуренција (зошто Соединетите Американски Држави сè повеќе се фокусираат на Кина во арктички контекст), регионална интеракција (зошто арктичките држави сè уште се состануваат за да потпишат нови договори што го поздравуваат кооперативниот дух на Северот) и билатерални односи (зошто некои арктички држави, а не други, инвестираат многу во нивната северна одбранбена позиција). Она што овие нијанси имплицираат е дека едноставните описи на арктичката геополитика или новата Студена војна во Арктикот денес мора да се земат со резерва. Политичката динамика на Северот е премногу сложена за овие редуктивни описи. Затоа, препознавањето на оваа сложеност треба да поттикне понатамошни студии за безбедносната политика во регион кој стана меѓународна фокусна точка на испитување и дискусија (Østhagen, 2022, pp. 2-11).

Според сфаќањата на Лиса Ковино бидејќи Арктикот е регион богат со енергија и природни ресурси, неговата физичка и политичка контрола, ќе влијае на политиката на моќ и националната безбедност на секоја гранична држава, обликувајќи ги економските стратегии и надворешната политика (Covino, 2018, page 39).

Накратко, географски заснованите конфликти - геополитиката - каде што арктичките или неарктичките држави тврдат дека имаат ограничен број на надворешно достапни офшор ресурси, од кои многу веројатно ќе останат неистражени барем во следните неколку децении, не се ниту економски ниту политички одржливи. Аргументот за отворен конфликт во Арктикот базиран на ресурси не е одржлив. Академиците и експертите кои ја испитуваа можноста за конфликт во регионот во голема мера се пронајдоа едни со други во последниве години:

директен конфликт околу Арктикот сам по себе е многу малку веројатен (Østhagen, 2019, page 7).

3. Арктикот, САД и Руска Федерација

Со децении се водеа многу дебати меѓу земјите во светот за тоа кој е сопственик на Арктикот. Денес, Арктикот се смета за еден од индикаторите за рамнотежата на моќта во светот, што нè мотивира да разгледаме како се развиваат настаните во оваа област помеѓу Руската Федерација и Соединетите Американски Држави, како големи светски сили, кои сè уште го задржуваат својот статус на водечки противници во надворешната политика во современите меѓународни односи (Kulyasova and Isaeva, 2023, pp. 73-76).

Русија поседува лавовски дел од арктичките ресурси на нафта и гас, а нејзиното производство сочинува 95 проценти од вкупното производство на нафта во Арктикот. Покрај тоа, 90 проценти од вкупното производство на нафта во Русија доаѓа од Арктикот. За Русија, арктичката нафта и гас се клучот и за националната економија и за регионалниот развој во делови од северот на Русија. Тие се исто така алатка на геополитиката, во која контролата на гасоводите и цените се дел од односите меѓу руските и поранешните советски републики, како и меѓу Русија и ЕУ (Nilsson and Christensen, 2019, 2019, pp. 89-90).

Прво, растечките тензии во светот воопшто, а особено во Арктикот, кои вклучуваат зголемување на воените конфликти (како што е сегашниот руско-украински конфликт), интензивирање и проширување на воените и политичките блокови (влегувањето на Шведска и Финска во НАТО) и нерешеното прашање за правната сопственост на Арктикот, што доведува до проблеми во регулирањето на економските, воените и научните активности на различните земји на континентот. Второ, влошувањето на глобалното затоплување го доведува Арктикот на сосема поинакво, повисоко ниво на важност. Арктичкиот Регион не е само засегнат од климатските проблеми, туку влијае и на самата клима на Земјата (Kulyasova and Isaeva, 2023, pp. 73-76).

Сите климатски промени не можат а да не влијаат на интересот на светските сили во Арктичкиот Регион, што првенствено се должи на економските придобивки што произлегуваат од постепено топење на пермафростот. Денес, екстракцијата на минерали е главната причина зошто светските сили сè повеќе се вклучуваат во арктичката трка. Според истражувањето на Геолошкиот завод на Соединетите Држави, 30% од неоткриените светски резерви на гас и 13% од неистражените светски резерви на нафта се скриени под помалку од 500 метри вода во Арктичкиот Регион.

За Русија и САД, ваквите трендови нудат потенцијално многу корисни можности за развој на сопствените економии. На пример, стратешки е важно Русија да го промовира својот Северен Морски Пат, кој се протега по должината на границата на земјата. Според многу научници, Северниот Морски Пат постепено ќе стане без мраз во текот на наредните децении, отворајќи го за бродови од други земји. Одамна е докажано дека Северниот Морски Пат трае многу пократко растојание и време од неговите колеги, транзитните артерии низ Суецкиот и Панамскиот Канал. Во исто време, САД немаат корист од тоа што Северниот Морски Пат ќе стане популарна транспортна рута во иднина, бидејќи тоа би го зголемило влијанието на Русија во светот. Друга важна предност од развојот на Арктикот за Русија и САД е војската. Обезбедувањето безбедност и заштитата на суверенитетот е еден од најосновните национални интереси за секоја држава, кој може да се одбрани и во арктичката област со поставување воена инфраструктура и одбранбена индустрија таму. Покрај тоа, ослободувањето на водите на Арктичкиот Океан од мразот и претворањето во работна светска транспортна артерија отвора можност за навигација на сè повеќе бродови во арктичката зона, што значително го зголемува воено-разузнавачкиот потенцијал на двете земји. Патем, САД во моментот го зголемуваат своето воено присуство во Баренцовото Море со разорувачи и градат модерна поларна флота, додека Русија активно гради воени бази во Арктикот, вклучувајќи бази на архипелагот Земјата на Франц Јосиф и на островите Новосибирск. Така, современата руска и американска политика на Арктикот подразбира високо ниво на конфронтација и конкуренција. Секоја земја се стреми да добие најмногу во регионот, фокусирајќи се главно на зголемување на нивото на воено

присуство и развој на рударска инфраструктура. Покрај тоа, постои сè поголем број несогласувања во областите на меѓународните организации, пред сè на Арктичкиот совет, што само го комплицира процесот на наоѓање и постигнување договори. Покрај тоа, зборувајќи за Арктикот како извор на природни ресурси, земјите ќе се соочат и со некои прилично опипливи пречки тука. И покрај фактот дека мразот во регионот се топи сè побрзо и побрзо, земјите речиси и да немаат технологија за извршување рударски активности во пермафростот. Ова сугерира дека развојот на арктичката зона ќе бара не само финансиски средства, туку и развој на технолошки индустрии. А производството на нафта и гас тука ќе биде попречено и од глобалната климатска агенда, според која земјите ширум светот ќе мора да ги намалат емисиите на јаглерод диоксид во наредните години. Ова значи дека улогата на фосилните горива во иднина може да се намали.

Арктичките држави, вклучувајќи ги САД и Русија како нуклеарни сили, се обидоа да избегнат директен воен ангажман насекаде, бидејќи ескалациските влијанија би можеле да бидат катастрофални. Ова би можело да се промени на подолг рок, но засега и во догледна иднина, Арктикот е, и веројатно ќе остане, регион на геополитички тензии кои растат и опаѓаат во врска со глобалниот геополитички систем, но со мала веројатност за директен воен конфликт - вклучително и во Арктичкиот Океан, каде што САД и Русија имаат поморска граница. Сепак, арктичките тензии на нивните сегашни нивоа, дури и ако се ограничени под кинетичкиот конфликт, имаат импликации за националната безбедност за сите земји.

Заклучок

Значењето на Арктикот, кој станува сè подостапен поради топењето на мразот како резултат на зголемувањето на глобалните температури, не треба да се потценува. Топењето на мразот го зголемува интересот за природните ресурси. Како што регионот станува подостапен државите ќе се борат за природните ресурси, нивната експлоатација, комерцијалните рути, а неминовна е и појавата на територијални претензии.

Еден од главните двигатели на геополитичките промени во Арктикот е изобилството на неискористени природни ресурси. Токму тие ќе го тргнат од крајната геополитичка периферија и ќе го претворат во центар на економска активност и инвестиции, центар за превоз, транзитна точка помеѓу областите од стратешки интерес и неминовно воена пречка.

Арктикот ќе стане регион на геополитички и геоекономски тензии па дури и натпревар помеѓу светските сили и регионалните држави во поглед на енергетика, технологија, комерцијални водени транспортни рути и воено присуство.

Библиографија

- Ashraf N. (2024). A Frozen Geopolitical Concern: Arctic Ocean and the Emerging Great Power Competition. BTTN Journal, Vol 3, Issue 2
- Cotta A. F. (2024). Navigating Arctic realities: Geopolitics, Security and Climate Change. Il Politico, Vol. 59, No.1
- Covino L. (2018). Climate change and Geopolitics: A Conflict in the Arctic. Masters Thesis, Faculty of Human Sciences, Ottawa
- Drewniak M., Dalaklis D., Kitada M., Ölçer A., Ballini F. (2018). Geopolitics of Arctic shipping: the state of icebreakers and future needs. Polar Geography
- Ebinger K. C., Zambetakis E. (2009). The geopolitics of Arctic melt. International Affairs, Vol. 85, Issue 6
- Feldt L. (2022). Does the UN Model Still Work? Challenges and Prospects for the Future of Multilateralism- Geopolitical Shifts: Issues and Challenges for the Arctic Region, Boston: Brill
- Greaves W. (2019). Arctic break up: Climate change, geopolitics, and the fragmenting Arctic security region. Arctic Yearbook 2019

- Heininen L. (2024). Geopolitical Features, Common Interests and the Climate Crisis: The Case of the Arctic. Geneva Paper, Vol.35/24
- Heininen, L. (2018). Arctic Geopolitics from classical to critical approach – importance of immaterial factors. Geography, Environment, Sustainability, Vol.11, No 1
- Heininen L. (2011). Arctic Geopolitics and Autonomy: Post–Cold War Arctic Geopolitics: Where Are the Peoples and the Environment?. Ostfildern: Hatje Cantz Verlag
- Kee C. R. (2022). Polar Cousins, Comparing Antarctic and Arctic Geostrategic Futures: Prologue: Arctic Polar Security, Calgary: University of Calgary Press
- Kulyasova Y. S., Isaeva O. N. (2023). Russia, the USA and modern arctic geopolitics. Вестник молодых учёных и специалистов Самарского университета, Vol.22, No.1
- Morrison E. C., Bennett M. (2024). North Pacific Perspectives On The Arctic: The fall and rise of global geopolitics in the Arctic, London: Edward Elgar Publishing
- Nilsson E. A., Christensen M. (2019). Arctic Geopolitics, Media and Power, New York: Routledge
- Østerud Ø., Hønneland G. (2014). Geopolitics and International Governance in the Arctic. Arctic Review on Law and Politics, Vol. 5, No. 2
- Østhagen A. (2020). The Good, the Bad and the Ugly: Three Levels of Arctic Geopolitics. Balsillie Papers, Vol. 3, Issue 4
- Østhagen A. (2019). The New Geopolitics of the Arctic: Russia, China and the EU. Policy Brief, The Wilfried Martens Centre for European Studies
- Østhagen A. (2017). Geopolitics and security in the Arctic: what role for the EU?. European View, Vol. 16
- Pezard S. (2018). The New Geopolitics of the Arctic Russia's and China's Evolving Role in the Region. Testimony presented before the Standing Committee on Foreign Affairs and International Development of the Canadian House of Commons
- Samarina V. P., Skufina T. P., Samarin A. V., Baranov S. V. (2020). Geopolitical significance of the Arctic Zone for Russia. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering, 940
- Theodora N. (2020). Geopolitical Implications of Arctic Melting. International Journal of Business, Management and Visuals, Vol. 3, Issue 1